

ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА І ОРГАНІЗАЦІЯ ВИРОБНИЦТВА

УДК 334.4:477.72

ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Л.О.МАРМУЛЬ – д.е.н., професор,
С.В.СКРИПНИК – асистент,
М.А.НЕГРОВ – аспірант, Херсонський ДАУ

В останні роки в Україні здійснено ряд заходів, спрямованих на формування земельних відносин ринкового типу, одержали розвиток майнові відносини власності у недержавних сільськогосподарських підприємствах, розширено землекористування особистих підсобних господарств населення, активізовано процес формування сектора селянських (фермерських) господарств. Указ Президента України “Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки” від 3 грудня 1999 року надає важливе значення забезпеченню свободи у розпорядженні своєю землею, власністю громадян-власників, правом на земельну частку (пай), посвідчену сертифікатом. Поставлені у ньому завдання спрямовуються на єдине: закріплення приватної власності на селі в усіх елементах підприємницької діяльності та формування середнього і дрібного власника на землю і майно, бо тільки так можна забезпечити реальне зростання виробництва.

У вирішенні продовольчої програми велике значення мають основані на приватній власності такі форми господарювання як особисті підсобні господарства населення і фермерські господарства. У світовій практиці фермерство – один з дійових шляхів до відродження підприємницької діяльності сільських товаровиробників до вискоєфективного ведення сільськогосподарського виробництва та вважається найпоширенішою формою ведення сільськогосподарських робіт. Розвитку фермерства як нової для нашої країни форми господарювання треба приділити особливу увагу, дати можливість проявити себе в ринковій економіці за належних конкурентних механізмів між різними економічними укладами. Фермерство як вид підприємницької діяльності має свої особливості, які визначають переваги цієї форми господарювання. До таких особливос-

тей слід віднести: стимули до високопродуктивної праці, дотримання вимог технології виробництва, господарське ставлення до землі, поєднання функцій власності, праці та управління в одній особі, відповідальність за результати своєї діяльності, гнучкість і пристосованість до функціонування в ринкових умовах.

На Херсонщині, де висока землезабезпеченість, є широкі можливості для розвитку селянських (фермерських) господарств. Для виявлення тенденції становлення і розвитку селянських (фермерських) господарств, здійснення економічної оцінки їх виробничо-господарської діяльності та обґрунтування основних напрямків подальшого їх розвитку проведені окремі дослідження. Нині на Херсонщині функціонує 3022 фермерських господарств, господарюючи на 5,5% сільськогосподарських угідь. Законом України “Про селянські (фермерські) господарства” передбачено, що “для ведення селянського (фермерського) господарства можуть передаватися у приватну власність або надаватися у користування земельні ділянки, розмір яких не повинен перевищувати 50 га ріллі і 100 га усіх земель, у місцевостях з трудонедостатніми населеними пунктами – 100 гектарів ріллі”. Указом Президента України від 3 грудня 1999 року передбачено розширення земель фермерських господарств за рахунок оренди земельних часток (паїв). Розміри селянських (фермерських) господарств області за площею сільськогосподарських угідь та ріллі займають незначну питому вагу у загальній їх площі та у порівнянні із загальнодержавним показником. Середні розміри селянських (фермерських) господарств у динаміці за 1993-1999 роки незначно змінювалися, але були більші від середнього національного аналогічного показника.

Дані таблиці 1 підтверджують, що за досліджуваний період фермерські господарства набувають не високого, але сталого розвитку. При цьому дослідження процесів становлення фермерства на Херсонщині за 1993-1999 роки показують високий темп зростання кількості фермерських господарств до 1995 року, потім спостерігається сповільнення темпів зростання і надалі незначний процес їх росту. Сповільнення темпів зростання фермерських господарств в той час, коли потреба держави в розвитку нових форм господарювання в сфері АПК дуже велика, свідчить про несприятливі умови для ефективного розвитку фермерства.

Таблиця 1 – Кількість селянських (фермерських) господарств та площі сільськогосподарських угідь на Херсонщині (на кінець року)

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Кількість фермерських господарств, одиниць	2047	2676	2783	2726	2859	2940	3022
Площа наданих їм сільськогосподарських угідь, га	63375	86809	91247	94125	95861	97605	108281
в тому числі ріллі	56086	76836	81504	84059	84787	86209	97111
Припадає в середньому на одне господарство, га							
Сільгоспугідь	31	32	33	35	34	33	36
в тому числі ріллі	27	29	29	31	30	29	32
Україна							
Кількість фермерських господарств, тис. одиниць	27739	31983	34778	35353	35927	35485	35884
Площа сільськогосподарських угідь, тис. га	558,2	699,7	786,4	835,0	932,2	1029,2	1162,3
в тому числі ріллі	505,1	638,5	718,5	765,0	857,4	953,6	1082,2
Площа сільськогосподарських угідь на одне господарство, га	20	22,9	23,6	24,6	26,9	29,0	32,4
Область в % до України							
Кількість фермерських господарств	7,4	8,4	8,0	7,7	8,0	8,3	8,4
Площа сільськогосподарських угідь	11,4	12,4	11,6	11,3	10,3	9,5	9,3
в тому числі ріллі	11,1	12,0	11,3	11,0	10,0	10,1	9,0

Таблиця 2 – Кількість та темпи росту фермерських господарств Херсонської області за 1993-1999 рр.

Роки	Кількість одиниць	Темпи росту, %до попереднього року	Темпи росту до 1993 р., %
1993	2047	100	100
1994	2676	131	131
1995	2783	104	136
1996	2726	98	133
1997	2859	105	140
1998	2940	103	144
1999	3022	103	148

В умовах Херсонської області становлення та розвиток фермерських господарств матимуть свої особливості, що зумовлюють-

ся наявністю земельної площі, у тому числі сільськогосподарських угідь, ріллі і характеризуються даними таблиці 3.

Таблиця 3 – Розподіл земельних площ по районах Херсонської області станом на кінець 1999 р.

Райони	Кількість господарств	Площа землі, га						
		Загальна	у тому числі сільгоспугіддя		З них рілля		Із загальної площі землі взято в оренду	
			всього	Питома вага, %	всього	Питома вага, %	всього	Питома вага, %
м. Херсон	12	362,4	339	93,5	307	90,6	17,0	4,7
м. Нова Каховка	65	360,1	66	18,3	66	100	-	-
Бериславський	213	7464,4	6919	92,7	5830	84,3	705,0	9,4
Білозерський	175	7718,9	6420	83,2	6400	99,7	1482,5	19,2
Великопетитський	120	5423,7	5400	99,6	5200	96,3	647,0	11,9
Великоселекандрівський	214	6012,8	5784	96,2	5703	98,6	1189,3	19,8
Верхньорогачинський	113	10007,2	9914	99,1	9800	98,9	5475,0	54,7
Високопільський	286	4310,3	3970	92,1	3758	94,7	-	-
Генічеський	205	8234,2	8200	99,6	8200	100,0	77,3	0,9
Голопристанський	251	7574,9	6946	91,7	5178	74,5	556,7	7,3
Горностаївський	145	5716,9	5700	99,7	5605	98,3	5,6	0,1
Іванівський	118	6031,9	5861	97,2	5053	86,2	56,0	0,9
Каланчацький	102	3847,7	3566	92,7	3309	92,8	288,9	7,5
Каховський	127	6150,5	6014	97,8	5599	93,1	1042,9	17,0
Нижньосірогозький	78	4687,5	4680	99,8	4555	97,3	885,8	18,9
Нововоронцовський	56	2139,9	2077	97,1	1825	87,9	206,2	9,6
Новотроїцький	240	10271,5	9990	97,3	8400	84,1	-	-
Скадовський	221	7828,4	7809	99,8	5980	75,6	-	-
Цюрупинський	176	5444,5	4786	87,9	2963	61,9	-	-
Чаплинський	105	3987,2	3840	96,3	3380	88,0	195,3	4,9
Всього по області	3022	113624,9	108281	95,3	97111	98,6	12830,5	11,3

Більшість новостворених фермерських господарств не мають оптимальних розмірів, бо придбати землю чи взяти в оренду дуже важко. Орієнтуватися тільки на земельні паї членів колективних господарств недоцільно, хоча головною перешкодою є не розмір земельних ділянок, а права власника на розпорядження своїми паями. Тому така проблема може вирішуватися створенням ринку оренди земельних паїв, оренда може об'єднати велику кількість земельних паїв у виробничі підрозділи як колективних товариств так і фермерських господарств.

На основі аналізу стосовно селянських (фермерських) господарств області можна зробити узагальнюючий висновок, що у період становлення цього виду підприємницької діяльності, вони ще не відіграють суттєвої ролі в аграрному секторі АПК. Та цей факт не дає право робити висновки про неперспективність фермерства.

Фермерство проходить різні стадії розвитку як форма господарювання. Проблеми ефективності господарювання фермерських господарств носять здебільшого теоретичний характер, поки ще не мають практичного рішення.

Розвиток фермерських господарств відбуватиметься разом із вихованням господаря, знанням і вмінням ефективно господарювати, досягненням високого рівня професіоналізму в конкурентному змаганні з іншими підприємницькими структурами колективного господарювання.

Важливим фактором, що гальмує розвиток фермерських господарств, є відсутність матеріально-технічної бази, ринкової інфраструктури. При нинішній технічній базі, відсутності вітчизняних засобів виробництва для обробки невеликих земельних угідь, для переробки і зберігання сільськогосподарської сировини, надзвичайно важко забезпечити всім необхідним тих, хто самостійно займається веденням фермерського господарства.

Розвиток фермерства повинен здійснюватися не тільки з урахуванням кліматично-географічних умов, а й соціально-економічних і політичних факторів щодо підтримки фермерських господарств у створенні регульованого ринку землі, виробничої бази, відповідної інфраструктури, зорієнтованої на потреби сільськогосподарських товаровиробників. Створення фермерських господарств потребує певних обґрунтувань і техніко-економічних розрахунків щодо раціональних розмірів фермерських господарств, раціональної структури посівних площ, потреби в кормах і продуктивності тварин, глибини переробки сільськогосподарської продукції, площі ріллі для задоволення особистих потреб сім'ї, кількості працюючих у фермерському господарстві.